

VITA SANCTI WOLBODONIS

LEODIENSIS EPISCOPI,

Auctore REINERO monacho S. Laurentii Leodiensis

Ex Jacobo Chapeavillo et Aprili Bollandiano.

(D. MABILLON., Acta SS. ord. S. Bened. Sæc. VI, part. I, p. 174.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Multi quidem auctores beati Wolbodonis episcopi Leodiensis gesta scriptis mandarunt, at nullus mihi videtur antiquior Reinero, monasterii Sancti Laurentii Leodiensis monacho, ubi sanctus ille vir sepultus est. Hic autem Reinerus, quem Valerius Andreas in bibliotheca Belgica, Chapeavillus et Vossius in historicis Latinis existimant circa annum 1130 floruisse, ex variis scriptoribus qui de beato Wolbodone scripserant opusculum suum compegit, ipsomet attestante, ut pio fratrum suorum desiderio faceret satis. Verum quoniam sint illi auctores, qui ante scriptum de ea re scripserant, non indicat, nec alias reperire licuit. Profert quidem Henschenius beati Wolbodonis elogium ex antiquo Martyrologio monasterii Sancti Laurentii desumptum, quod ipsi antiquius Reinero visum est. At, cum nihil aliud sit quam compendium eorum quæ a Reinero fusius enarrantur, sive Reinero prius aut posterius fuerit, parum interest. Cæterum præter hunc auctorem Anselmus canonicus Leodiensis et Ægidius Aureæ-Vallis ordinis Cisterciensis monachus, plura de beato Wolbodone scripserunt sæculo decimo tertio, quæ Chapeavillus tomo primo De gestis pontificum Leodiensium cum variis adnotationibus vulgavit. At satis visum est cæteris omissis Reineri opus proferre; ex quo nempe illi posteriores hauserunt ea quæ ab ipsis enarrantur.

2. Negat plane Henschenius Wolbodonem ordini Benedictino ascribendum esse, eo præcipue nixus argumento, quod in Vita a Reinero edita, Wolbodo a puero canonicus Ecclesiæ Ultrajectinæ dicatur fuisse, ac demum post varias dignitates in ea Ecclesia administratas, Leodiensi Ecclesiæ præfectus. Stabulenses tamen monachi eum sibi vindicare conantur; et quidem eum monachum fuisse scriptores a tiqui simul et recentiores, tam Benedictini, quam exteri unanimi consensu fatentur, quod disertis verbis affirmat Ægidius Aureæ-Vallis Cisterciensis monachus, qui ineunte sæculo decimo tertio floruit. Post decessum, inquit, Baldrici episcopi, quadragesimus octavus Leodiensis episcopus, monachus religiosus, magnæ virtutis vir, et imperatoris Henrici capellanus, beatus scilicet Wolbodo successit. Eandem sententiam receptam fuisse in monasterio Sancti Laurentii Leodiensis patet ex barbaris versibus, qui sub Henrico XXVI, ejusdem loci abbate, editi sunt, quorum aliquot huc referre visum est ex Molano et Chapeavillo:

Stirpe decens, virtute nitens, Wolbodo notatur,
Præpositus prædem Trajecti, rector et idem,
Ob cælibem statum, post hæc recepit monachatum.

Non referunt illi auctores, quo in loco pius antistes monasticam vestem suscepit, sed alium quærendum non esse existimaverim præter ipsam Ecclesiam Trajectensem, in qua Wolbodo, teste ipso Reinero, institutus fuit. Ibi enim Regulæ Benedictinæ observationem, quam in ea sanctus Willibrordus constituerat, viguisse etiã tunc plus quam verisimile est. Nec ob stare debet quod Wolbodonem Reinerus canonicum appellaverit: eo enim nomine monachos fuisse donatos, qui in ecclesiis cathedralibus instituti erant, multis exemplis ostendi posset. Quin et primus auctor Wolbodonis elogii, quem huic sancto synchronum fuisse suspicatur, ut mox dicebamus, ipse Henschenius, canonici nomen, quod fortassis Reinerus, præterita cum sibi presentibus temporibus metiens adhibuit, non habet; sed asserit Wolbodonem sub religiosis Patribus in ecclesiasticis claustralis vitæ adolevisse disciplinis. Idem paulo inferius scribit virum sanctum, invitum a claustri quiete abductum ab imperatore fuisse, quem secum in capella aliquandiu commorari voluit. Quæ omnia probare videntur Wolbodonem monasticis institutis fuisse addictum.

3. Wolbodonem anno Christi 1021 e vivis excessisse consentiunt fere omnes auctores, qua de re nulla videtur esse difficultas. Pari consensu ad diem 21 Aprilis ejus obitum consignarunt: at contendit Henschenius, veteres auctores Wolbodonis depositionem in ecclesia Sancti Laurentii, non vero ejus obitum, quem pridie contigisse putat, ad 21 Aprilis retulisse, quod non satis attendentes qui postea secuti sunt scriptores Martyrologiorum, ejusdem sancti viri obitum diei 21 illigarunt. Et quidem si anno 1021 Wolbodo excesserit e vita, cum feria quinta, prout sibi a sancto Laurentio promissum fuerat, mors ejus contigerit, dicendum est obisse die 20; nam hæc dies anno 1021 incidebat in feriam quintam Dominicæ secundæ post Pascha. Verum, si beati antistitis obitus ad annum 1021, ut quibusdam placet, revocetur, tunc feria quinta post Pascha, dies scilicet vigesima prima Aprilis, extrema ejus dies fuisse dicenda est, quod Reineri narrationi satis congruere videtur. Verum, cum ipsomet Reinerus, Chronicon Leodiensium antiquum, ejusdem urbis episcopus. in catalogo, cæterique omnes antiquiores scriptores constanter Wolbodonis obitum anno 1021 contigisse asserant, Henschenii sententiam præferre visum est.

4. Wolbodonis memoriam in Martyrologiis amplius triginta notatam vidisse se testatur Joannes Molanus in Natalibus sanctorum Belgii, ubi ejus breve elogium refert, cum versibus a nobis supra laudatis. Ejusdem meminit in fastis Belgicis. Unde mirum non est si qui postea Martyrologia conscripserunt, Arnoldus Wion, Hugo Menardus, Dorganus, Bucelinus, Ferrarius in catalogo generali sanctorum, aliique, Wolbodonis nomen in fastis ascripserint. De eo fuse agit Meyerus in Annalibus Flandriæ ad annum 1020. Placentius, Bartholomæus Fisenus in Floribus Ecclesiæ Leodiensis, similesque auctores, quos recensere supervacaneum foret. At omittere non licet egregium testimonium, quod Baldricus Novionensis episcopus, vir gravis ac Wolbodo:

aqualis, in libro tertio Chronici Cameracensis cap. 14 de eo profert, paucis his verbis : Iste siquidem omni religione præditus, normam justitiæ suis exhibuit, morumque ac vitæ innocentis exempla reliquit. Monasterium Sancti Laurentii apud Leodium, in quo beatus Wolbodo sepultus fuit, Eraclio ejusdem urbis antistiti originem suam debet, ipsum vero inchoatum Notgero successori suo reliquit Eraclius, quod tandem a Balderico et Wolbodone continuatum perfecit Reginardus Durandi successor, qui anno 1036, teste Miræo in Originibus Benedictinis, e vivis excessit. Perseverat hodieque celebre sub Regula Benedictina, sicut et aliud sancti Jacobi ejusdem urbis.

5. *Beati viri corpus in proprio tumulo, qui ex marmore fabricatus erat, ad annum 1656 remansit, quo die 29 Octobris a Josepho Sanfelicio Consentino archiepiscopo, tunc temporis ad tractum Rheni Alexandri VII nuntio inde levatum est; ac demum in mausoleo magnificentissimo, quod Guillelmus Natalis Sancti Laurentii abbas construi curavit, depositum, ubi hodieque religiose asservatur.*

PROLOGUS.

1. Mala, inquit Salomon, aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Nam spectantium sicut quodammodo pascit oculos, si argentea cujuslibet lecti fabricatura malis adornetur aureis, ut, quas parit natura species, ars docto assimilet, metallumque arborea videatur germina quasi parturire; sic, imo verius, studentium alit animos, vel de auro intelligentiæ spiritualis, vel de argento experientiæ moralis, apte formata, et opportune prolata eruditio. De qua licet vix quidpiam assecutus sim, tamen benevola quorundam fratrum æstimatio per aliquantum temporis me urgebat, quatenus de domino Wolbodone episcopo, qui penes nos quiescit, aliqua memorarem; scilicet, ut ea quæ apud diversos sparsim scriptores de illo habentur, mutuata tantum ab eisdem materia, proprio dictatu congererem, et unum pluribus formarem scriptum. Sed minus idonee capit effectum: quod supra vires fuerit attentatum; quin potius juxta poetam, metiri se quem-

A que suo modulo ac pede verum est. Proinde et ego illud sedulo mihi proponebam evangelicum: *Quis ex vobis volens turrim ædificare, nonne prius scdens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum? (Luc. xiv, 28)* atque metiens meipsum, penitus refugiebam incipere, quod commode non possem consummare. Attamen, non refriguit fervens potentium piaque exactio. Igitur, recepi tandem, quod spiritus pletatis, fraterno quidem ore, sed suo instinctu injungebat, ne culpa offenderem indevoti, nisi parem aliquatenus devotioni. Et, quia desixeram apud reverendum confessorem propriæ sponsonis manum, præsentis opusculi exsolvi verbum: quod utinam sim locutus in tempore suo, id est quod fructuosum sit vel legentibus, vel audientibus: quod si cui tamen displicuerit, attendat quam magnopere exactus sum, patientiusque feret imperitiam, qui non verba cogitabit, sed materiam. Nec enim usquequaque curat de verborum apparatus, qui proficere quærit de sanctorum virtutibus.

INCIPIT VITA.

2. Claræ nobilitatis Wolbodo genus ex Flandria duxit (10°), sed claritatem generis clariore illustravit vita, eruditione, et pontificali prærogativa. Hic a pueritia primitivo flore, quasi lilium candens, bonæ indolis spirare cœpit odorem, dum traditus scholis, etiam ultro ad omne bonum aspiraret documentum; docibilisque sensu ac ingenio mansuetus, ex suis jam tunc studiis faceret intelligi, quod munda et recta essent opera ejus. Igitur ut ætate, ita litterarlis proficiebat incrementis, poeticumque exercebat illud non segnis:

*Nunc adhibe puro
Pectora verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

HORAT., *Epist.* I, II, 67-70.

Nec vero defuit piorum cura parentum: qui præcunctis opibus suis hunc habentes pretiosum, modestis atque illustribus pædagogis commiserunt et

magistris; quatenus claro institutionum auro tam charum sibi adornarent saphirum, qui et mentis et faciei sereno, cœlestis quodammodo ænularetur firmamenti serenum. Nam boni parentes hanc suis debent filiis diligentiam, ut bene instituantur. Philippus Macedonum rex, tam litteris quam militaribus gestis egregie potens, dum Aristoteli philosopho scriberet natum sibi esse Alexandrum: « Equidem diis habeo, inquit, gratiam, non tam proinde quia natus est, quam pro eo, quod nasci eum contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, ut educatus et eruditus abs te, dignus existat et nobis et rerum susceptione regalium. Sed humanæ insitum est naturæ, quod libentius docendi labor assumitur, si beneficia labori compensentur. Scribitur autem dignum esse operarium mercede sua, nec infrenandum os bovi trituranti, bonasque artes stimulo præmiorum feliciter incitari. Itaque bonis habenda

(10°) Joannes Meyerus ad annum 1020 Wolbodonis matrem asserit fuisse Godefredum comitem Mon-

tensium, matrem vero Joannam Balduini Junioris Flandriæ comitis filiam: at hæc quo fundamēto?

est gratitudo magistris, quod non litteris solum; sed, quod probabilius est, ad bonos etiam mores nos informet scholares. Unde et Symmachus (11) vir clarissimus, Romanæ urbis præfectus, Theodosio scripsit Augusto: Inter præcipua negotiorum sæpe curatum est, ut erudiendis nobilibus philosophi præceptores ex Attica poscerentur. Itaque nonnullos jus et auctoritas publica in usum nostræ urbis accepit, domine imperator; nunc vestri sæculi bonitas ultro optimate sapientiæ Romanæ gymnasiis arrogavit. Siquidem Celsus, ortus Arthemio patre, quem memoria litterarum Aristoteli suppærem fuisse consentit, juventuti nostræ magisterium bonarum artium pollicetur, nullum quæstum professionis affectans; atque ideo dignus in amplissimum ordinem coaptari, ut animum vitis avaritiæ liberum dignitatis præmio muneremur. Sidereum ergo est æternitati numinis vestri, hunc genere, eruditione, voluntate laudabilem, adjudicare nobilibus pignore dignitatis, cum prærogativa scilicet consulari, ne sumptum ejus magis quam magisterium quæsisse videamur non sine avaritiæ nota, si ab eo munia publica postulemus, qui spondet gratuita præcepta.

3. Igitur Wolbodo, pudoratus adolescens, bene institutus, ac semper in anteriora se extendens, ibat de virtute in virtutem; et summopere sobrietati studiosus ac pudicitiae, sicut Samuel in tabernaculo Domini, sic penes ecclesiam vel claustrum erat assiduus, et ne lenociniis feteret sæcularibus, foras evagari omnimodo refugiebat Christi Nazareus. Quippe, ut scriptum est: *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea (Eccli. xiii, 1)*; sic non erit alienus a contagio, qui curiosus secans non se subtraxerit a sæculo. Dehinc juventute spectabili ut palma florens: nam et procero corpore, et membris erat directis, omnes in clero præcellebat Ecclesiæ Ultrajectensis, in qua etiam fuerat canonicus a puero, quæ tunc temporis religione pariterque divinis et humanis vigeat disciplinis. Magister denique scholarum factus, erudiebat multos; quoniam instar sancti Job, lucerna Domini splendebat super eum, et Domini appropinquans pedibus, accipiebat de doctrina illius. Itaque pro gradu, pro ætate, pro capacitate singulorum, affabilis et benignus, secundum Apostolum erat omnibus omnia factus. Ad præposituram deinde majoris ecclesiæ promotus, satagebat tanquam fidelis dispensator et prudens, qualem in Evangelio commendat Dominus, dare in tempore triici mensuram confratribus suis, ut solertior non fuerit quondam filius accrescens Joseph horrea dispensare Pharaonis. Nec tamen pro

A cura exteriorum curam negligebat interiorum, sed pie severus, discrete districtus, omnem cohibebat indisciplinatorem; practicæ quidem ut Martha, theoreticæ insistens ut Maria. Quoniam ergo canonicus regularis interpretatur, opportune, importune arguebat subditos, et obsecrabat tam moribus quam habitu esse regulares, illud attendens Salomonis: *Tene, fili, disciplinam, ne dimittas eam; custodi illam, quia ipsa est via tua (Prov. iv, 13)*

4. Imperator Henricus (12), qui propter insignia virtutum generisque claritudinem agnominatus est Gloriosus, Wolbodonem magni habebat, præcipuoque censebat loco inter amicos, et interdum detenti secum in palatio fruebatur familiaritate, consiliis ac religiositate. Qui scilicet orthodoxus princeps, unice sancto Laurentio devotus, Babenbergensem ecclesiam, ad illius titulum constructam et dedicatam, possessionum atque opum munificentissima liberalitate donavit, et honore extulit, quatenus sedes ibi pontificalis haberetur. Proprii namque corporis hæredem non habens, Christum et ejus martyrem rerum devovit suarum nec non patrimonii hæredes habere, ut puta qui ante regnum vel imperium, dux fuisset præpotens Bajoariorum.

5. Interea Baldrico (13), ut genere, sic vita et memoria illustri episcopo diem obeunte, qui suæ diocesis ecclesias multimodis quaquaversum rebus provexit, ad postremum vero in insula hujus urbis Sancti Jacobi fratris Domini fundavit cœnobium, directa est ad imperatorem legatio Ecclesiæ Leodiensis, alium sibi pastorem substitui per litteras virosque indutiosos expetentis. Erat quippe tunc regis potestatis sive juris, episcopos ad suum electos arbitratum, per anulum et baculum pastoralem investire, nec non destinare ecclesiis cum sua commendatione; sed attente curabant religiosi principes in hunc honorem tales assumere, qui regno subjectisque possent prodesse, ut profuerunt plerique diversis temporibus per diversa loca. Gloriosus itaque imperator, qui gloriam Christi quæreret, tractabat, quem daret Leodiensibus pastorem: quibus et Wolbodonem assignavit, quo digniorem nullum attenderet. Illic indignum se profitens, precibus et lacrymis contra nitebatur, aculevit tamen postremo, ne diligentem se admodum principem contristaret, imo ne jacturam obedientiæ aut notam pertinaciæ incurreret. Missus itaque cum auctoritate augustali, exceptus est magno assensu et gaudio cleri ac populi: nec enim per ambitum sumebat sibi honorem, sed vocatus a Domino tanquam Aaron. Proinde quia faciebat illum Dominus crescere in

(11) Videtur is fuisse orator celeberrimus, qui a Romano senatu Constantinopolim missus est ad eundem Theodosii liberos, rogaturus ut vestales a Christianis non destruerentur, cujus orationem S. Ambrosius et Prudentius refutarunt.

(12) Henricus cognomento Sanctus, qui cum Cugunda sanctissima uxore episcopatum Bambergensis fundavit anno 1007: primus ibi institutus

est antistes Eberhardus, qui hanc sedem usque ad annum 1042 religiose administravit.

(13) Baldricus Notgeri successor, episcopus Leodiensis, anno 1017 e vivis dicitur excessisse: cui eodem anno ab Henrico imperatore Wolbodo substitutus est. Utrumque anno sequenti consignat chronographus Magdeburgensis cum Sieberto.

plebem suam, benedictionem accepit a Domino; atque ut sacerdotio illo fungeretur, vestitus secundum Aaron vestem sanctam in gloriam et decorem, sacratus est in episcopum a sancto Heriberto Coloniensium archiepiscopo.

6. Quia igitur hic pastor intravit per ostium in ovile ovium, illi ostiario aperiente, id est Christo, ad instar David pascebat Israel Christianum; pascebat, inquam, hæreditatem Christi in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum deducebat eam. Et quidem faciebat prius, quæ postea doceret; ideoque ut monet Timotheum Apostolus, attendebat lectioni, exhortationi, doctrinæ, exercens quam maxime seipsum ad pietatem, quæ, sicut idem definit Magister gentium, ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est et futuræ. Erat itaque erga pauperes tam liberalissimæ pietatis, ut si deesset interdum quod largiretur, tapetia, urceolos, pallia, seu alia quævis episcopi ornamenta clam sibi ipsi sublegeret, atque nocturnis maxime horis distribueret egentibus, quæ scilicet a cameraariis ac ministerialibus erat redimi necessarium. Quid nempe memorem illius in orationibus seu vigiliis instantiam, dum plerumque noctes etiam hibernas transegerit insomnes, aut sanctorum oratorio circum-eundo, aut misericordiæ operam infirmis et pauperibus impendendo, qui secretius, ipsomet dictante, per nota eum diverticula viarum observabant? Filius quidem lucis ambulabat per noctem, quoniam ad verum tendebat diem; videlicet ambulabat in tenebris, quoniam nitorem oderat vanæ ostentationis, juxta Dominicum illud: *Te faciente elemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in absconso; et Pater tuus, qui videt in absconso, reddet tibi* (Matth. vi, 3). Attestari denique solebat quidam illi familiarior, quod, cum pedes ejus lavaret, frigore et glaciali viarum deprehenderit asperitate adustos, sanguinemque ab interioribus elicatum in superficie cutis occelluisse. Adeo ut Christi luminosum fratrem Jacobum imitatus sit, qui orando ad Patrem luminum, pro assidua genuflexione callos in modum camelii scribitur contraxisse in genibus.

7. *Ignis*, ait Dominus ad Moysen, *in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto desuper, adolebit adipem pacificorum* (Levit. vi, 12). Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Ardens sane Wolbodo igne charitatis in Deum et proximum, nutrebat illum veluti sacerdos officiosus in altari sanctæ meditationis; operumque subjiciens ligna bonorum, holocaustum desuper elemosynarum, quasi adipem adolebat pacificorum. Nec enim vacabat mensalis illius refectio, a ferculis dilatata largitionis, dum lautiora quæque et delicatiora sibi apposita Christo dispertiret, hac vel illac infirmis et indigentibus mittendo; se vero pane cibario atque escis communibus, quamquam longe citra saturitatem, re-scendo. Jure igitur ad illum sancti Job de-

rivatum sit præconiale: *Si negavi, quod volebant, pauperibus; si oculos viduæ expectare feci; si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillum ex ea* (Job xxxi, 17). Potissimum tamen quos Deum timere et mandata ejus observare nosset, commendabat verbis, honorabat donis; quamlibet a nullo miserationis subtraheret manum, dicens cum Apostolo: *Sapientibus et insipientibus debitor sum* (Rom. i, 14). Nec forte insipidum prorsus æstimo, si rem hic inseram Græco sale conditam: Herodem Atticum consularem virum et amœnio civilem ingenio, adiit palliatus quispiam et crinitus, barbaque pubertens porrecta, petitque sibi æs donari. Tum Herodes interrogat quisnam esset? Ille vultu vocisque sonitu objurgatorio philosophum sese profitetur; demirari autem cur quærendum putaverit, quod videbat. «Video, inquit Herodes, barbam, et pallium; philosophum necdum video. Sed cum bona te venia, quæso, dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas ut esse te philosophum experiamur?» Stomachante illo, tum vero qui aderant erraticum esse hominem et nullius rei dicere, quin imo incolam sordentium esse ganearum, ac nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere. «Demus, inquit Herodes, huic aliquid æris, cujuscunque modi est; demus, tanquam homines, tanquam non homini. Jussitque dari pretium panis triginta dierum.

8. Enimvero ut ad nostrum redeam Wolbodonem, maledici quidam averterunt ab eo pristinam Augusti benevolentiam, detractionum serentes zizania, de quibus est dictum: *Susurro et bilinguis maledictus; multos enim turbavit pacem habentes* (Eccli. xxviii, 15). Verumtamen pacis sectator, qui fideliter Cæsari redderet quæ essent Cæsaris, et quæ Dei Deo, suorum consultu fidelium paravit xentum Cæsare dignum, quo illius contra se tranquillaret animum, non ignorans illud de Proverbiis: *Time Dominum et regem: sicut enim rugitus leonis, ita et terror regis* (Prov. xx, 2). Itemque illud Petri apostoli: *Deum time, regem honorificate: hæc est enim gratia, si propter conscientiam Dei sustinet quis tristitiam, patiens injuste* (I Petr. ii, 17). Præterea retractans et illud: *Cor regis in manu Dei quocunque voluerit, inclinabit illud* (Prov. xxi, 1), cœlesti rege placato, terreni facilius regis posse indignationem sustineri; ut excuteret manus suas sicut ab omni, sic etiam ab isto munere, quidquid congressisset pecuniæ, dispersit et dedit pauperibus, perinde ut ne unam inde quidem siliquam retineret. Coloniam deinde profectus, ubi tunc idem imperator agebat Natale Dominicum, se illius præsentis exhibuit, grandia expectantis a Wolbodone auri et argenti talenta. Interrogatus, superno imperatori quæcunque attulerat se per manus pauperum attribuisse, submisso et gratanti ore respondit, quatenus illum summus imperator illiusque tueretur semper imperium. Augustæ civilitatis Cæsar, quod sanctum Laurentium esset imitatus, cui erat et ipse devotissimus, sereno accepit animo et vultu, dum terso protinus omnis

offensæ vel scandali nubilo, sibi congratulans et amplectens fecit considerare. Majore igitur est habitus gratia Wolbodo nihil dando, quam ceteri qui multa dederant episcopi, palatinorum frivolos favores, aut mimorum plausus et facelias appetendo.

9. Quoniam quidem scriptum est : *Qui conscientiam seruat munditiam, propter gratiam laborum suorum habebit amicum regem* (Prov. xxii, 11). Idem nihilominus imperator archiepiscopo Heriberto graviter erant diuque infensus, et dicere causam opportunum est. Otto hujus nominis imperator III Crescentem Romanorum patricium contra se rebellantem, bello Romæ aggressum vicit; fugientem, sed retractum ex fuga, cepit; abjudicatum, et vili jumento averse impositum, circumduci per Urbem fecit, paulatimque truncatum membris, ante muros ad ultimum suspendi jussit. Hujus uxor, spe imperandi, imperatorem ad suum illexerat amorem; sed, cum doleret repatriantem, et nuptiis se frustrari, misso clam veneno illum infecit. Roboam Salomonis minutus prudentia legitur; sed non minus imperatorem istum dixerim minoratum sensu, qui mulierculæ insoleati et lascivæ cujus tam dedecorose tractasset maritum, cujus parentes, Romanamque rempublicam damnis admodum profligasset ac mortibus, se crediderit, se acclinaverit. Fugit Ottonem, quod in libro Sapientiæ scribitur : *Non est caput nequius super caput colubri; et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni et draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. Nequitia mulieris immutat faciem ejus, et obaccabit vultum suum quasi ursus* (Eccli. xxv, 22). Per hanc itaque ursam actus est Otto in mortem, et agens in extremis, Heriberto Coloniensi archiepiscopo, qui tum aderat, et cui potissimum confidebat, insignia imperii commendavit, ut eas scilicet illi assignaret, quem communis electis et assensus principum in regnum substituisset : nam carebat filiis. Dum milites autem Transalpini corpus ejusdem defuncti transportarent ad Galliam, pluribus Italarum insidiis atque incursibus lacessiti sunt; sed viam sibi haud segniter armis paravere. Veruntamen cum in tuto jam esse res putaretur, Henricus, de quo nunc mentio est, imperator, dux Bajoariæ tunc existens, in archiepiscopum ad quem spectabant, et cui parebant omnes, insurrexit, atque ab illo insolentius injuriato, eadem insignia per vim extorsit, dicens : Hæreditario sibi jure illa competere : suum etenim fuisse avum, fratrem primi Ottonis imperatoris Henricum. Hoc seminarium simultatis et discordiæ apud Cæsarem contra archiepiscopum fuit, quem et molestius æquo aliquoties insectatus est. Porro, ad penitentiam divino tandem timore compunctus, mediante et elaborante ad bonum concordie acceptissimo ambobus Wolbodone; nunc, ut præmissum est, Coloniæ degens, humillima satisfactione archipræsuli est eidem reconciliatus.

(14) De hoc bello nonnulla habet Sigebertus in Chronico ad annum 1018 et sequentem. De hujus Theoderici et Gandavi comitum familia videsis An-

10. Qui Dominicum Pascha dum Leodii postmodum celebraret, interpellatus est a fratribus Baldrici episcopi, de quo prælibatum est, eidem Augusto pro sua nobilitate et industria gratissimis, quatenus pietate prospiceret imperiali cœnobio Sancti Jacobi, quod idem frater eorum fundaverat quidem; sed præventus morte reliquerat imperfectum, ac sine providentia tutoris alicujus desolatum. Itaque cum magna nobilium plebisque frequentia imperator venit ad locum; cryptam intravit ad nomen sancti Andreæ apostoli exstructam et reliquiis consecratam : quas, ipse scilicet Augustus, venerabili Baldrico, tanquam mutæ affectionis pretiosum pignus, dono dederat. Cujus et tumulum illic corpore quiescentis adveneratus : « Tibi, o episcope, inquit, Wolbodo (nam aderat præsens) tibi, o dilecte nobis, hunc pauperem locum, hanc vice nostra committo ecclesiam. Tu pupillæ pater ac sedulus sis tutor, et de bonis, quibus eam tuus subarrhavit antecessor, opus perficias imperfectum. » Dehinc munificam fecit super altare oblationem. Episcopus ergo, quantum multis aliis curis detentus, loco tamen illi paterne superintendebat; cui et præfecit Olbertum, Gemblacensis Ecclesiæ abbatem, virum virtutibus, religione, sapientia summe spectabilem : qui etiam studio vigilantissimo, episcopo cooperante, ut idem cœnobium perficeretur, instituit; in quo et post felicem a sæculo decessum, jam senex emeritus, accepit sepulturam.

11. Cæterum ad idem tempus Fresones debellabat Gandavensis comes Theodericus (14), eo quod illius occiderint patrem Arnulphum. Ad quem inhibendum imperator Godefridum Lotharingiæ ducem cum exercitu misit : et cum succedere pax non potuisset, condito die in pugnam pars utraque processit. Jam in sese acies concurrebant, dum novo repente monstro pertonuit vox terrificæ, nec tur unde emissa : Fugite, fugite ! Hinc attonitus cum suis dux ac terroris quadam vertigine actus, diffugium fecit. Perstitero vero Fresones, paucique plurimos occidit adversariorum, ipso insuper duce capto, quoniam reputarent doli ac insidionis causa prælio illum excessisse. Permotus est imperator cum audis, et, atque Wolbodonem cum legatis Fresoniam misit, quod genere et sanctitate clarus eo locorum haberetur : Qui etiam, ut ait Salomon : *Legatus fidelis sanitas; et sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei qui misit illum, animum ejus requiescere facit* (Prov. xiii, 17), sua effecit industria, ut et captivitate dux solveretur, et illata duci et regno injuria Fresonibus ab imperatore donaretur.

12. Leodium inde regressus, Dominicum Pascha devotione solita et spirituali gaudio celebravit, utpote cujus esset mos, paschalia quot diebus in sancto altari celebrare mysteria, verique Agni carnes igne passionis assas edere, quas profecto veluti cum

dream Chesnium, in Historia familiarum Gisenensium, Andrensiensium et Gandensium in præfatione libri II,

azyinis panibus et lactucis agrestibus, valde scilicet amaris, edebat, cui erant lacrymæ suæ panes die ac nocte: qui loquens Deo in amaritudine animæ suæ: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix, 5)*, fermento careret malitiæ et nequitiam. Igitur ad verum et perpetuum pascha evocandus ab Ægypto sæculi hujus; evocandus, inquam, a tenebris in admirabile lumen Dei, dolore stomachi ex nihilo contracto abstinentia, urgeri ad mortem cepit, superjectoque vilibus stramentis cilicio, et cineribus aspersis, decumbebat, precibus, psalmodiæ, lectioni divinæ, quam sibi faciebat legi, desideranter intentus, suspirabat quando veniret et appareret ante faciem Dei. Denique assidentes sibi, ut sua semper memorarent novissima, et dum dies salutis essent, suæ saluti providerent paterne admonens, præcipiebat ne quis ad se prohiberetur ingredi; videlicet, ut in ipso mortis angustiam, mortis considerarent in episcopo amaritudinem, quæ comparata sit dulcedine pomi illius, quod temeraverunt in horto deliciarum tam austeri, tam acidi suo in posterum generi, parentes primi. Nec antiqui defuere serpentis insidiæ, explorantis, si quid in illo suum inveniret, quem signo crucis, et aquæ benedictæ repulit aspersione infirmus, assistentem propter illius vestigia. Nam, *omnis sermo Dei, secundum Scripturam, ignitus clypeus est sperantibus in se (Prov. xxx, 5)*. Quo scilicet Wolbodo munitus: « Absiste, inquit, funeste tenebrarum accola; pars mihi nulla tecum, sed portio mea Christus in terra viventium. » Beata spes, felix expectatio infirmi hujus, dolentis hujus, qui confidenter Deo dicere potuerit: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam (Psal. xciii, 19)*. Beatus namque Laurentius, cum inæstimabili suavitate et gloria, illi evestigio apparuit et consolans. « Quinta, inquit, feria mecum eris. » Qua consolatione super mel et favum dulciore, qua promissione ut nectare divino refectus æger, majoribus ecclesiæ, clericorumque nonnullis plus justo lætabundus eam exposuit; et illis congratulantibus sibi, unctione sancta, viatico Christi sacramentorum sese communicavit. Denique Popponi, Ecclesiæ Stabulensis opinatissimo tunc abbati, hujus loci commisit providentiam, quia nulli adhuc fuerant ad æserviendum Deo instituti vel abbas vel monachi. Cœperat quidem ecclesiæ hæc construi ab episcopo gloriosæ commendationis Euraclo, qui jam in urbe ista sanctorum Pauli et Martini basilicas egregia liberalitate construxerat; sed paucis post diebus eo decedente, relicta est imperfecta: utriusque dotata quidem, sed miserabili facie, quia nec saltem cooptata, nisi quod Nothgerus, qui successerat episcopus, insigne tuum diadema, o Leodium, perfectis tandem et æquatis parietibus, superponi tectum fecit.

13. Itaque, ut venit dies qui promissus erat, qui desiderabatur, vir ille desideriorum suo est fru-

A stratus desiderio: fuit siquidem culpæ, visionem dignitatis tantæ indignis æque ut dignis innōtuisse. Quapropter admodum mœstificatus, cor suum ipse discussit, et culpam in se deprehendens, Wielandum bonæ conversationis clericum familiarem sibi obtinuit status est, per tremendam Divinitatis majestatem, quatenus se astrictum loris, verberibus subjeceret districtis. Vincitum igitur suum Dominus non desepxit: quem velut sanctum Job dixisse advertas: *Ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in verbere, in favilla et cinere (Job xlii, 6)*. Unde pœnitentis oratio Wolbodonis directa est sicut incensum in conspectu Domini; elevatio, inquam, manuum illius in mortem vesperscentis, quasi sacrificium vespertinum apud Patrem misericordiarum et Deum totius consolationis. Siquidem sensit per spiritum, carnis se vinculis jamjam absolvendum, et humillime circumstantes admonebat instantius orare; psalmis antiphonas incipiendis ipse imponens, finitis collectas ipse subjungens. Atque ut hoc efficacius posset, linguam, vicina jam morte siccata, madidari aqua interdum faciebat. Quinta igitur subsequenti hebdomadæ feria mox migraturus, crucem Dominicam accepit in manibus, et mira dulcedine, affectu inexplibili diu complectens, pedesque crucifixi, manus et latus exosculans, Christo spiritum crucifixo reddidit. Cui ut suorum reddatur merces laborum, deductus est in via mirabili; quia Laurentio duce transivit in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. Corpus autem venerabile ad hunc locum, ad hanc domum martyris, quem sibi specialem fecerat patronum, magna cleri et populi frequentia et honore delatum, operoso atque spectabili, quem admodum spectari potest, sepulcro est reconditum, circa quod auratis hoc litteris habetur exaratum:

*Ingens carnis honor, sed morum gratia major;
Præsulis officio te locat et solio.
Sensit dices, egens, ut eras ad singula præsens,
Tstis unde satius; his fuit unde cibus.
Hinc eadem cunctis adsunt, et viscera nobis;
- Hincque salutiferum excolimus tumulum.*

14. Migravit anno Dominicæ Incarnationis 1021 undecimo Kalendas Maias, præsidente sedi apostolicæ Benedicto, a beato Petro apostolo 144, gloriosi vero Henrici tam regni quam imperii anno xx, sui autem præsulatus mense xxx. Qui procul dubio terræ viventium hæres, de sua re mancipi sanctum Laurentium hæreditavit munifice; trecentas insuper argenti marchas in opus perficiendæ dimittens ecclesiæ, mirabili affectione, o martyr sancte, tibi thesaurizatas. Nam si advixisset diu, quantum erga te suam extendisset devotionem, cum Deo, qui metitur hominum corda plenius nosti. Septem denique matrices ecclesias contulit et in Flandria sibi a progenitoribus dimissa multorum prædia redituum, quibus nos violenti homines, alienorumque cupidi peravores, adversante Satan, exhæredavere, contra

diei malitiam, contra sæculi hujus injustitiam, nobis frustra reclamantibus.

15. Nec vero prætermiserim, quod diligens ipse decorem domus Domini, stationes instituit seu processiones, quæ ab universo communiter clero civitatis, ad majorem ecclesiam, certis per annum solemnitatibus fiunt; quatenus per hujusmodi conventus, in choro Leodiensi, jugiter charitatis maneat, ut ita dixerim, concentus: hoc est, ut majori ecclesiæ a minoribus, tanquam matri a filiabus, privilegium servetur, competensque subjectio; ab eo modificata, qui habitare facit unius moris in domo; monente Apostolo, sollicitè servari unitatem spiritus in pacis vinculo. Labri denique illius ænei, quod fecit Moyses, ut lavarent in eo Aaron et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri erant testimonii tabernaculum et quando accessuri ad altare, ut offerrent in eo thymiama Domino, recordari nos facit liber ille Psalmorum conspicuus, quem propria manu scripsit et in quo unicuique psalmo, compositam ex eodem et a se dictatam subjecit orationem, de bono thesauro cordis sui proferens bona. Hic a nobis hactenus diligenter asservatur; in quo videlicet manus ac pedes nostros, id est actuum sive intentionum motus, compunctione lacrymosa, velut ænea ad Deum sonoritate psallendo, lavare possimus, introituri ad Sancta sanctorum. Inter cætera enim etiam istud piissimi amplectimur Wolbodonis memoriale; cui diebus singulis mos erat, antequam divina celebraret mysteria, de integro perorare psalterium, thymiama utique Christo acceptabile in odorem suavitatis.

16. In episcopatum est subrogatus ei Durandus, doctæ satis Ecclesiæ durus; quoniam bona quæ plurima nobis dederat antecessor ejus, abstulit et partim ad mensam episcopalem retinuit, partim militibus beneficiavit. Ipse ignobilis quidem genere, utpote ex familia Godescalci, majoris ecclesiæ præpositus, fuit; sed ingenii atque litterarum clara viguit nobilitate. Qui, videlicet Godescalcus, sancti Bartholomæi construxit ecclesiam; ex suis sufficienter allodiis duodecim canonicos instituit, liberalissimo illum Wolbodone consiliis et beneficiis animante. Sed Durandus, quanquam natus serviliter, tamen in hoc etiam se commendavit nobiliter, quod eundem Godescalcum, nec fidelitatem sibi episcopo, ut mos est, jurare, nec hominum facere passus fuerit. Ingenue morigeratus, qui non attenderet quid tunc esset, sed antea quid fuisset; nec jam servus, tamen quasi servum sese obsequiis Godescalco exhiberet. Fuit ergo in theatro mundi quasi fabula, quod suis dominaretur dominis homo ex tam paupere et humili familia, cum Dominus pauperem faciat et detet, humiliet et sublimet. Hunc, propter vitæ modestiam et scientiæ prærogativam, Wolbodo benignus habebat gratissimum, atque ideo

A Imperatori Henrico clericum quærenti scientem litterarum, assignaverat cum et summopere commendaverat. Quam Augustus commendationem adeo habuit non irritam ut, ipso decedente, illum cathedra sublimaret Leodiensi. Idem etenim Babenbergensem Ecclesiam, ab eodem destinatus Augusto, doctrinarum jam pridem et religionis claro sidere illustrarat. Sed plerique acceptorum obliviscuntur beneficiorum, et bonas etiam mentes depravant aliquando curæ sæculares. Unde et Durandus, misericordis erga se Wolbodonis oblitus, misericordiam eleemosynæ defraudavit, ut præmissum est, quam Laurentio in hoc ejus loco delegaverat, leve æstimans, si eam, nemine sibi contradicente, tolleret.

B 17. Quapropter visione durissima semel ac secundo redargutus est, eodem apparente sibi sancto, et suam acriter eleemosynam repetente. Quod ille cum suis non modice concussus denarraret, aiebant, maxime hi, quibus rapta fuisset elargitus, non debere illum somniis attendere; multas sequi curas somnia; eum dormientem videre, quod vigilans versaret mente; sapientis esse, ut quasi fumum reputet somniorum phantasias. Canum hujusmodi, ut ita dictum sit, adulantium linguæ conceptum timoris stillicidium illius facile ex animo elambuere. Venerat quidem Wolbodo semel ac secundo in spiritu lenitatis; sed jam tertio in virga furoris aderat, comminansque terribiliter, quod auditus non fuisset, quod culpam ille non correxisset, ad radices arboris jam securim esse positam dixit. Gravissime ergo illum cecidit, eumque continuo mortis prævia corripuit ægritudo. Cujus angore nimio et clamore turbata est familia; evocati celerius sunt archidiaconi, nec non civitatis majores. Quæ viderat, quæ audierat, innotuit. « Et ecce, inquit, jam morior; ad misericordiam domini mei Wolbodonis me perferetis, atque illius ex opposito, extra ecclesiam scilicet sancti Laurentii, secus parietem me sepelietis. » Tradit deinde sancto Laurentio prædium in Wassegga, quod nuper a Roberto emerat archidiacono, et quatuor auri marchas sibi tantum residuas, spondens viscerabiliter, quod si spatium sibi daretur, cuncta quæ abstulerat ex integro restitueret. Juxta Zachæi votum forsitan reddidisset ablata in quadruplum, sed non exspectatus obiit; atque hic, sicut petierat, extra ecclesiam sepultus est. Ibi sub diotam diu jacuit, quousque nova ædificaretur ecclesia, et tunc inclusus muro atque admissus sub tectum est, lapidemque sepulcralem, qui nunc usque cernitur, abbas Stephanus (15) pro episcopi veneratione, super illum componi, atque hoc fecit epitaphium inscribi.

*Durandus jacet hic, qui paulo plus tribus annis
Tungrensem rexit nobiliter cathedram.
Pauperis in nido patrimonii natus et altis,
Ingenio summos evolat ad proceres.*

(15) Stephanus huic monasterio præfuit ab anno 1036 ad 1059 quo mortuus est.

*Quos tulerat dominos, isdem famulantibus usus,
In theatro mundi fabula quanta fuit?
Septima lux urnam fundentis in orbe fluebat,
Cum faceret rebus triste vale senior.*

18. Denique ad corpus dilecti Deo Wolbodonis quicumque petierint ex fide, diversorum remediis languorum sospitantur, meritorumque illius efficaciam, tum ex nobis ipsis, qui ejus beneficiis fruimur, tum ex aliis nonnunquam sumus experti. Ut de innumeris, duo saltem perstringam breviter: Adelardus (16) in ecclesia sancti Trudonis, hujus nominis abbas secundus, acerbissima phrenesi a se alienatus, dum ad sepulcrum nostri Wolbodonis pertractus fuisset, ibique jacuisset aliquandiu, suffragio sancti plenam recepit sobrietatem. Item alius e fratribus nostris gravissime infirmatus, atque ad sancti misericordiam deportatus est; quo sibi dignanter apparente, ac tertio super illum sanctæ crucis signaculum faciente, tanquam ab ipsis retractus mortis faucibus, sine mora convaluit.

19. Sed corporum sanitates pariunt nonnunquam animarum infirmitates, dum miracula quæ debeant

A excitare ad devotionem, sibi materiam indisciplinæ vindicent ad dissolutionem, præsertim cum monachico non expediant instituto vel quieti frequentæ sæculares. Quocirca improbandum non fuerit quod, uti solebant seniores nostri, primus loci hujus piæ recordationis abbas Stephanus, hunc aliquando sanctum per divinum nomen contestatus sit, quo temperaret a miraculis (17); quibus tantæ fratribus fiebant per occasionem infirmorum noctu et interdium molestiæ. Verum quamlibet rarescere extunc miracula cœperint, tamen per præsentiam meritorum Wolbodo semper nobiscum est, dum et aliquoties a religiosis quibusdam visus fuerit ad tum altare, o sancte Laurenti, pro statu ecclesiæ istius, præsentem mirabiliter sanctissima Trinitate, arcanis divinorum fungi mysteriorum, sacerdos exaudibilis secundum ordinem Melchisedech, cujus hostias, tuarumque odorifera precum libamenta acceptaverit, ac sempiternæ acceptet idem trinus et unus Deus, cui gloria nunc et in diem æternitatis. Amen.

(16) Duo ejus nominis abbates Trudoniani fuere: primus monasterio præfuit triginta quinque annis, obiitque anno 1059; alter vero ab anno 1055 usque ad annum 1082, ut habetur in Chronico ejusdem monasterii edito, tom. VII Spicilegii Acheriani.

(17) Egregium studii observantiæ regularis exemplum, cui utinam hodie attenderent nonnulli, qui tantopere sæcularium conventibus inhiant, ut celebre nomen suis ecclesiis, aut sanctis faciant.

ANNO DOMINI MCLXXXVIII

HENRICUS DE CASTRO MARSIIACO

CLARÆVALLENSIS ABBAS

POSTMODUM

S. R. E. CARDINALIS ET ALBANENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA

(UGHELLI, *Italia Sacra*, I, 234, in Episcopis Alban.)

Henricus de Castro Marsiaco, Gallus, monachus Cisterciensis et Claravallensis abbas, ab Alexandro III invitatus consecratus est episcopus card. Albanensis, die 2, ex quo concilium Lateranense cœperat celebrari, an. 1179, idibus Martii. Hic nobilissimis parentibus procreatus est, ac puer adhuc ad Claravallense monasterium convolvavit sub B. Roberto abbate, qui D. Bernardo fuerat successus, sub cujus disciplina cum mirabiliter fuisset progressus, Altacumbam, celebre in Sabaudia cœnobium suscepit regendum; inde post B. Gerardi martyrium, ad Claravallensem curam translatus est, ubi cum omni perfectione excultos viros exercuisset, æque apud aulam, atque Alexandrum III pontificem maxime inclaruit, dignusque habitus est qui inter concilii Patres numeraretur, purpuraque senatoria decoratus Albanensi dignitate fulgeret. Quæ utique illum adeo desidem non effecit, ut ultra mare nobilissimas provincias ad sacrum